

Skibbrødd saken

U-nr.: 2008-13

OSLO BYFOGDEMBETE

KJENNELSE

Avsagt: 20. august 2008 i Oslo byfogdembete, Oslo tinghus
Sak nr.: 08-120660TVI-OBYF/1
Dommer: Dommer Leif Villars-Dahl
Saken gjelder: Begjæring om midlertidig forføyning

Bjørn Amundsen
Hans Jakob Gaupen

Advokat Vidar Lindbekk
v/advokatfullmektig Julie Høydal Davik
Advokat Vidar Lindbekk
v/advokatfullmektig Julie Høydal Davik

mot

Spartacus Forlag AS

Advokat Cato Schiøtz

KJENNELSE

Advokatfirmaet Norman & Co ANS v/advokatfullmektig Julie Høydal Davik har den 13. august 2008 på vegne av Bjørn Amundsen og Hans Jakob Gaupen begjært midlertidig forføyning overfor Spartacus Forlag AS med påstand om at forlaget skal pålegges umiddelbart å trekke tilbake ethvert eksemplar av boken "Skibbrudd".

Spartacus Forlag AS har den 15. august 2008 inngitt et kort tilsvaer. Muntlig forhandling ble avholdt den 18. august 2008, hvor saksøkeren Hans Jakob Gaupen møtte og avgav partsforklaring. Videre møtte forlagssjef og styremedlem Per Thomas Nordanger på vegne av saksøkte og han avgav partsforklaring. I tillegg har tre vitner forklart seg.

Sakens bakgrunn:

Våren 2006 ble det gjennomført en granskning av Redningsselskapet for perioden 2000 – 2005. Granskingskommisjonen ble ledet av sorenskriver Stein Husby og bestod forøvrig av advokat Cato Schiøtz og statsautorisert revisor Kjetil Andersen. Kommisjonen engasjerte også PriceWaterhouseCoopers i arbeidet. Granskingskommisjonen avleverte sin rapport i mai 2006 til Redningsselskapet, som valgte å ikke offentliggjøre rapporten. Redningsselskapet ba så advokatfirma Wikborg Rein & Co å foreta en vurdering av granskingskommisjonens rapport. Rapporten fra Wikborg Rein & Co forelå høsten 2006 og ble offentliggjort. Det oppstod mye strid i forbindelse granskingskommisjonens arbeid og dens rapport.

Journalist Lars Sigurd Sunnanå fulgte saken om Redningsselskapet for Dagsrevyen. I ettertid har han ønsket å undersøke forholdene i Redningsselskapet og rundt granskningen nærmere. På denne bakgrunn har han skrevet boken "Skibbrudd", som ble utgitt av Spartacus Forlag AS den 13. august 2008. Boken er trykket i et første opplag på 2.800 eksemplarer. Pr. 18. august 2008 hadde forlaget gjennom Forlagssentralen distribuert hele opplaget bortsett fra 12 eksemplarer til bokhandlerne. Hvor mange eksemplarer som er solgt fra bokhandlerne til publikum er ikke kjent. Det er foreløpig ikke bestemt om det skal trykkes noe nytt opplag.

Saksøkerne Bjørn Amundsen og Hans Jakob Gaupen har i det vesentlige anført:

Bjørn Amundsen og Hans Jakob Gaupen har begjært boken "Skibbrudd" stanset fordi den inneholder omtaler av disse to personer med fullt navn, hvor omtalene er straffbare og gløvlige injurier.

Boken "Skibbrudd" er generelt et subjektivt partsinnlegg til fordel for tidligere generalsekretær i Redningsselskapet, Monica Kristensen Solås og for granskingskommisjonen, og ingen balansert fremstilling av konflikten i Redningsselskapet. Boken

gjengir opplysninger om en rekke personer med fullt navn, også mange opplysninger av privat karakter, og den inneholder en rekke subjektive person- karakteristikk, og etterlater disse personer i et dårlig lys. Kun i ett tilfelle har forfatteren, Lars Sigurd Sunnanå, anonymisert navnet på en person involvert i en uheldig episode. Denne person var en støttespiller for Monica Kristensen Solås. For øvrig er det brukt fullt navn.

Saksøkeren Bjørn Amundsen har vært ansatt i Redningsselskapet siden 1990. Han har de senere år vært distriktsleder i Hordaland. Han er omtalt i boken en rekke ganger. Bjørn Amundsen var en av de ansatte som daværende generalsekretær Monica Kristensen Solås ønsket fjernet. Bjørn Amundsen finner at det er akseptabelt at konflikten mellom dem blir omtalt. Det uakseptable er den grove og sjikanøse beskrivelsen forfatteren foretar av en straffesak fra 1980, hvor Amundsen ble frikjent. Denne sak er omtalt på side 162 - 163 i boken. Saken gjelder det forhold at Amundsen en høstkveld i 1980 skal ha kjørt et kvinnelig vitne hjem fra Bergen politikammer, hvor Amundsen var ansatt som politibetjent. I boken er dette vitnet omtalt som "en av byens løse fugler". I bilen på vei hjem skal Amundsen da ha fått en seksuell tjeneste av denne kvinnen. Da dette ble kjent, reise påtalemyndigheten straffesak mot Amundsen, og han ble domfelt i byretten, men frikjent i lagmannsretten.

Selve gjengivelsen av straffesaken med en detaljert gjerningsbeskrivelse representerer en ærekrenkelse etter straffeloven § 246, og den er klart egnet til å skade Amundsens omdømme, jf. straffeloven § 247. Samtidig er det en krenkelse av privatlivets fred, jf. straffeloven § 390 og Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8. Dette styrkes av måten saken er fremstilt på og utvalget av faktum i presentasjonen. Det rettes ikke opp ved at boken kort henviser til at Amundsen ble frikjent. Ved avveiningen mellom ytringsfriheten og vernet av den enkelte persons integritet, er det et spørsmål om det foreligger et "aktverdig formål" for å fremsette ytringen. Saken som gjengis er en sak som ligger langt utenfor hensikten om å beskrive turbulensen i Redningsselskapet de senere år. Den har ingen relevans til denne historien overhode, særlig siden saken nå er 28 år gammel. Måten den er presentert på og fraværet av relevans gjør at ytringen fremstår som ren sjikane. Det er ikke et aktverdig formål i straffelovens forstand, jf. § 249 nr. 2. Det vises også til at det av hensyn til privatlivets fred ikke er adgang til å få utskrift av straffedommer som er eldre enn fem år, samt til uskyldspresumpsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2.

Saksøkeren Hans Jakob Gaupen har vært ansatt i Redningsselskapet siden 2001 og var leder av Sjøredningskorpset, stasjonert i Vestfold. Gaupen hadde ingen sentral rolle i den turbulensen som var i Redningsselskapet, men han ble innkalt til avhør av Granskingskommisjonen p.g.a. en mistenkeliggjøring for økonomiske misligheter. Dette ble han helt frikjent for, da det ikke var noe grunnlag for slik mistanker. Gaupen er omtalt i boken på sidene 155 - 157 med fullt navn uten at det fremstår som nødvendig for historien om Redningsselskapet. Det er beskrevet at Gaupen har fått psykiske problemer

og problemer med nattesøvnen etter at han ble avhørt av granskingskommisjonens medarbeidere.

Å betegne en person med fullt navn og beskrive at han er syk er i seg selv gjengivelse av en sensitiv personopplysning som rammes av gjerningsbeskrivelsen i straffeloven § 390. Gaupen er ikke på noe tidspunkt blitt forespurt om aksept for dette hverken av forlaget eller forfatteren. Gaupens sykdom fremstilles videre som lite alvorlig og forfatteren skriver i en latterliggjørende tone at det står dårlig til med ham, men at dette ikke er særlig alvorlig. En slik form for latterliggjøring av en persons sykdom er en ærekrenkelse etter straffeloven § 246 og det er egnet til å skade hans omdømme etter straffeloven § 247. Det er også en overtredelse av EMK artikkel 8 og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter artikkel 19.

Alvoret i krenkelsen styrkes av at de fremsatte opplysninger ikke er sanne. Hans Jakob Gaupen hadde i forkant av granskningen, som han opplevde som svært inkriminerende, aldri tidligere vært psykisk syk. Han har i etterkant fått alvorlige psykiske problemer, hvilket er langt mer alvorlig og langt fra det forfatteren beskriver.

Ved avveiningen mellom ytringsfriheten og vernet av den enkelte persons integritet, skal det foretas en avveining mellom enkeltmenneskets behov for vern og rettent til å fremsette ytringer. Denne vurdering beror forenklet på graden av sannhet, presentasjonens form og det aktverdige formål som ligger bak ytringen. Det kan vanskelig tenkes hvilket "aktverdig formål" en slik presentasjon skulle forsvares med. Fraværet av et annet formål enn krenkelse av Gaupen styrkes av at han ikke har hatt noen rolle i den turbulente tiden Redningsselskapet forfatteren ønsker å beskrive. Omtalen av Hans Jakob Gaupen er således ikke vernet av ytringsfriheten i Grunnloven § 100 eller EMK artikkel 10.

Både Bjørn Amundsen og Hans Jakob Gaupen har således et krav etter straffeloven §§ 246 og 247, jf. 249 nr. 2 og § 390 på mortifikasjon, erstatning og inndragning. Dette gjør at de også har krav på at salget av boken stanses. Dette er hovedkravet etter tvisteloven § 34-2.

Det foreligger videre sikringsgrunn etter tvisteloven § 34-1 (1) både etter bokstav a) og bokstav b). Dersom salget av boken ikke stanses, dvs. at forlaget fortsatt får selge boken, vil Amundsens og Gaupens forfølgelse av sine krav bli vesentlig vanskeliggjort, i og med at de injurierende påstander da blir spredt til en stor krets. Hvis boken fortsetter å bli spredt, vil Amundsen og Gaupen bli stående nesten rettsløse, i og med at en etterfølgende mortifikasjon og erstatning er et "dårlig plaster på såret" for tapt omdømme. Derved et vilkårene i bokstav a) oppfylt. Likeledes er det nødvendig å stanse spredningen av boken for å forhindre en vesentlig skade eller ulempe for Amundsen og Gaupen, jf. bokstav b). Ethvert eksemplar av boken som blir solgt innebærer en ytterligere krenkelse av Amundsen og Gaupen. Dette har de krav på å bli forskånet for.

Selv om forlaget gjennom Forlagssentralen har distribuert det vesentlige av første opplaget til bokhandlerne, betyr ikke dette at bøkene er solgt til publikum. Det bør være mulig for forlaget å trekke disse bøker tilbake fra bokhandlerne, samt at det er viktig å forhindre opptrykk og distribusjon av nye opplag. Det vil heller ikke være urimelig eller uforholdsmessig, jf. tvisteloven § 34-1 (2) å kreve at boken i sin nåværende form blir stanset.

Saksøkerne har nedlagt slik påstand:

1. Spartacus forlag AS pålegges umiddelbart å trekke tilbake ethvert eksemplar av boken "Skibbrudd" fra de distribusjonskanaler forlaget benytter, herunder avstå fra å distribuere ethvert usolgt eksemplar som måtte finnes seg på forlagets lager, ute hos bokhandlerne, i butikker eller trykkerier.
2. Bjørn Amundsen og Hans Jakob Gaupen tilkjennes sakens omkostninger med tillegg av lovens forsinkelsesrente fra forfall til betaling skjer.

Saksøkte Spartacus Forlag AS har i det vesentlige anført:

Boken "Skibbrudd" har i kvalifisert grad allmenn interesse, og da er ytringsfriheten særlig vernet. Redningsselskapet og granskningen av dette har vært offentlig debattert. Granskingskommisjonens rapport ble hemmeligholdt av Redningsselskapet og er derfor ikke offentliggjort. Det er kun offentliggjort en motrapport utarbeidet av Redningsselskapets advokat, Wikborg Rein & Co. Offentligheten får i boken "Skibbrudd" for første gang en redegjørelse for synspunktene til avgått generalsekretær Monica Kristensen Solås og til granskingskommisjonen, og ikke minst den motstand om granskingskommisjonen ble møtt med internt i Redningsselskapets administrasjon på Høvik. Det er viktig at man får en offentlig debatt om Redningsselskapets indre liv, og i den sammenheng er boken "Skibbrudd" et viktig dokument.

Det vesentlige av det som står i boken, herunder omtalene av Amundsen og Gaupen, er gjengivelse av innholdet i granskingsrapporten. De avsnitt i boken som Amundsen og Gaupen begrunner sin begjæring med, er ikke rettsstridige ytringer. Saksøkerne har således intet hovedkrav, jf. tvisteloven § 34-2.

Hans Jakob Gaupen er en biperson i boken. Han er kun omtalt på sidene 155 - 157. Granskingskommisjonen gjenopprettet og rehabiliterte Gaupens renommé. Det hadde åpenbart vært rykter internt i Redningsselskapet om økonomiske misligheter, hvilket Gaupen ble blankt frifunnet fra. Dette er gjengitt i boken. Når det gjelder omtalen av Gaupens helsetilstand, har forfatteren bagatellisert Gaupens psykiske problemer, hvilket må være en fordel så lenge Gaupen selv ikke har ønsket omtale av sine problemer. Den omtale av helseproblemer som er gitt i boken er heller ikke inkriminerende, idet svært

mange kan få søvnproblemer og nerveproblemer i forbindelse med avhør fra av en granskingskommisjon.

Selv om Gaupen er en uskyldig biperson, ble han brukt "som snubletråd" av andre personer i Redningselskapet i det interne spillet for å få stanset granskingskommisjonens arbeid. I denne sammenheng blir Gaupen viktig, og det er viktig å omtale forholdet. Redningselskapet har selv på selskapets intranett omtalt Gaupens sykdom som angivelig følge av granskingskommisjonens arbeid. Denne omtale var riktignok anonymisert, men "alle" i selskapet forstod hvem det dreiet seg om. Forfatteren har bare gjengitt de opplysninger om Gaupens helsetilstand som fremgår av granskingskommisjonens rapport og har utvist tilstrekkelig grad av aktsomhet. Konklusjonen er at omtalen av Hans Jakob Gaupen ikke er rettsstridig.

Bjørn Amundsen er en sentral person i boken og får stor omtale. I granskingskommisjonens rapport får Amundsen sterk kritikk for økonomiske misligheter og det blir anbefalt at hans forholdet blir etterforsket videre av politiet. Dette gjengis og er et sentralt poeng i boken. Bjørn Amundsen har imidlertid latt disse sterke og infamerende beskyldninger ligge, men har heftet seg ved omtalen av en bagatell av en gammel historie som omtales. Forfatteren har generelt foretatt en beskrivelse av mange enkeltpersoners personlighet, og denne historien fra 1980 er tatt med fordi forfatteren mener den sier noe vesentlig om Amundsens manglende dømmekraft. Slik manglende dømmekraft har han vist i Redningselskapet og dette går som en rød tråd gjennom fortellingen, og er derfor relevant.

Den historien som omtales er sann, og det er kun tale om en videreformidling av det som skjedde i forbindelse med en rettssak og som er omtalt i de aktuelle dommer. Saken er også godt kjent i miljøet. Det står videre klart i boken at Amundsen ble frikjent av lagmannsretten. Saksøkte viser i tillegg til at bestemmelsen i straffeloven § 249 nr. 2 er en bestemmelse som i praksis er gått ut av bruk; det finnes ikke et tilfelle i rettspraksis hvor den er bruk etter 1986. Konklusjonen er at omtalen av Bjørn Amundsen ikke er rettsstridig.

Generelt når det gjelder begge omtaler av Gaupen og Amundsen, må straffelovens bestemmelser om injurier og privatlivets fred fortolkes i lys av yttringsfriheten i Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10. Det har de ti siste år skjedd en vesentlig endring i norsk rettspraksis med bakgrunn i dommer fra Den europeiske menneskerettsdomstol EMD. Høyesterett og lagmannsrettene har i praktisk talt alle dommer i de siste år frikjent den som har avgitt slike utsagn dersom saken er av offentlig interesse. Dette må i enda større grad gjeld i denne sak, hvor omtalen av Gaupen og Amundsen er sann og saken har stor offentlig interesse.

Selv om retten skulle komme til at omtalen av Hans Jakob Gaupen og Bjørn Amundsen er rettsstridig, foreligger det ikke forføyningsgrunn etter tvisteloven § 34-1. Praktisk talt hele førsteopplaget på 2.800 eksemplarer er distribuert. Forlaget har (pr. 18. august 2008) kun kontroll på 12 bøker. Resten er sendt ut til bokhandlene og i stor grad solgt til publikum. Innholdet i boken er nå offentlig kjent, både i pressen og av den alminnelige offentlighet. Det er umulig å reversere situasjonen. Skaden overfor Gaupen og Amundsen er inntrekk. Det vil heller ikke være praktisk mulig for forlaget å trekke tilbake de eksemplarer av bøkene som befinner seg i bokhandelen. Man vil således ikke ved en midlertidig forføyning som begjært kunne "avverge vesentlig skade eller ulempe", jf. tvisteloven § 34-1 (1) bokstav b.

Det krav som Gaupen og Amundsen måtte ha dersom omtalen er rettsstridig, vil være erstatning, erstatning og inndragning. Denne mulighet vil Gaupen og Amundsen fremdeles ha i behold på linje med det som er vanlig i alle andre injuriersaker. Med andre ord er ikke Gaupen og Amundsen rettsløse. Vilkåret i tvisteloven § 34-1 bokstav e) er således heller ikke oppfylt.

Uansett vil det være svært uforholdsmessig å beslutte en midlertidig forføyning om å stanse boken, jf. tvistemålsloven § 34-1 (2). Forlag og forfatter har investert mange hundre tusen kroner i boken, mens det for Gaupen og Amundsen vil skaden ved fortsatt salg av boken være helt marginal, all den tid innholdet i boken nå er offentlig kjent. Det viktigste er imidlertid hensynet til ytringsfriheten. Det dreier seg om å stanse en bok som allerede er utgitt og distribuert, og hvor innholdet derved som nevnt er offentlig kjent. Det har ikke tidligere skjedd at retten har stanset en allerede utgitt bok av hensyn til privatlivets fred og injurerende omtale.

Saksøkte har nedlagt slik påstand:

1. Saksøkte frifinnes
2. Saksøkte tilkjennes sakens omkostninger.

Retten vurdering:

Etter tvisteloven § 34-2 kan midlertidig forføyning vanligvis bare besluttes dersom både kravet det begjæres forføyning for og en sikringsgrunn er sannsynliggjort. Kravet til sikringsgrunn, jf. tvistemålsloven § 34-1 er absolutt.

Retten anser det ikke nødvendig å ta standpunkt til om saksøkene Bjørn Amundsen og Hans Jakob Gaupen har et slikt krav mot saksøkte Spartacus Forlag AS som påstått, da retten ikke finner at det foreligger sikringsgrunn etter tvisteloven § 34-1.

Forholdene på det tidspunkt retten avgjør saken skal legges til grunn ved vurderingen av om sikringsgrunn foreligger, jf. Rt. 1999 side 523 og Rt. 2002 side 407. Disse avgjørelser gjelder alternativet i tvisteloven § 34-1 bokstav b), men det er antatt at prinsippet også må gjelde for alternativet i bokstav a), se Schei m.fl. kommentarutgave til Tvisteloven side 1557.

Boken "Skibbrudd" er utgitt og praktisk talt hele førsteopplaget på 2.800 eksemplarer er distribuert fra Forlagssentralen til bokhandlene. En ikke uvesentlig del av dette er solgt til publikum. Boken er også distribuert til pressen. Bokens innhold er ved dette offentlig og allment kjent. En midlertidig forføyning kan ikke avverge den skade det måtte medføre at bokens opplysninger om Amundsen og Gaupen blir kjent for allmennheten. Denne skade er allerede inntrådt. Den ytterligere skade som måtte skje ved at boken blir solgt til eller på annen måte blir distribuert til flere, også ved at et nytt opplag blir trykket, vil være svært marginal. Ved at et ikke ubetydelig antall eksemplarer av boken nå er solgt til publikum og distribuert til pressen, vil det også være av liten betydning om det faktisk mulighet for forlaget å kalle tilbake de bøker som p.t. ligger usolgte i bokhandelen. Når boken er distribuert i det omfang som her er skjedd og boken er kjent av pressen, vil dessuten opplysningene i boken lett kunne spres videre, selv om boken skulle bli stanset. Vilkårene i tvisteloven § 34-1 (1) bokstav b) "avverge vesentlig skade eller ulempe" er derved ikke oppfylt.

Når det gjelder tvisteloven § 34-1 (1) bokstav a), må "saksøktes adferd" i dette tilfelle være at forlaget har distribuert og fortsetter å distribuere boken i flere eksemplarer. Retten kan ikke se at kravet om at "forfølgningen eller gjennomføringen av kravet ellers vil bli vesentlig vanskeliggjort" er oppfylt. Retten vil for det første vise til rettens bemerkninger i avsnittet over om at boken er utgitt og distribuert, samt at bokens innhold nå er offentlig kjent. En midlertidig forføyning vil ikke endre på dette. Retten vil for det annet vise til at de saksøkte fremdeles vil ha full mulighet til å gå til saksmål og kreve utsagnene mortifisert og kreve erstatning, slik som vanlig i injuriersaker. Retten er klar over at en slik etterfølgende oppreisning som mortifikasjon og erstatning innebærer i mange tilfeller ikke er fullgod for fornærmede. Det ville vært bedre dersom utsagnene var blitt stanset før de ble offentliggjort og spredt. I dette tilfelle er imidlertid boken som nevnt utgitt og distribuert, og innholdet er offentlig kjent. Følgelig vil en midlertidig forføyning ikke ha annen betydning enn den helt marginale for de eksemplarer som ennå ikke er distribuert.

Generelt vil retten bemerke at det uansett skal svært meget til før distribusjon av en bok skal stanses av retten. Hensynet til yttringsfriheten, jf. Grunnloven § 100 og EMK artikkel 10 veier meget tungt. I dette tilfellet dreier det seg rikignok ikke om forhåndssensur, jf. § 100 fjerde ledd, i og med at boken allerede er utgitt. Det aktuelle i denne sak er annet og tredje ledd i § 100. Boken handler om et tema av klar allmenn interesse; konfliktene i og omstendighetene rundt granskingen av Redningsselskapet. Når det er slik allmenn interesse, skal det for det første mer til før det vil være forholdsmessig å stanse boken. For

det annet er også terskelen for at utsagn og omtale av slike forhold som er omtalt i boken skal være rettsstridige høy. Nyere rettspraksis fra Høyesterett og EMD viser at det skal være meget til før utsagn om og omtale av personer skal anses som rettsstridige dersom utsagnene eller omtalen er gitt i en sammenheng, slik som her, som har offentlig og allmenn interesse. Det vises bl.a. til EMDs dom av 1. mars 2007 i Tønsberg Blad-saken og Rt. 2003 side 1190.

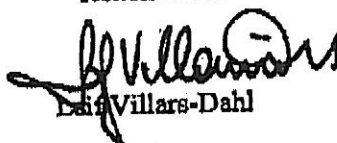
Retten finner på denne bakgrunn ikke å ta begjæringen om midlertidig forføyning til følge.

Etter resultatet skal Spartacus Forlag AS tilkjennes saksomkostninger, jf. tvisteloven § 20-2 første ledd. Retten kan ikke se at unntaksbestemmelsene i tredje ledd kommer til anvendelse. Advokat Cato Schiøtz har fremlagt en omkostningsoppgave, jf. tvisteloven § 20-5 tredje ledd på kr. 62.000 i salær og kr. 950 for kopiering. Beløpene er eksklusive merverdiavgift, da Spartacus Forlag AS har fradrag for inngående merverdiavgift. Advokatfullmektig Davik har ikke fremsatt bemerkninger. Retten har ingen bemerkninger til beløpets størrelse. Omkostningene blir å fastsette i henhold til den fremlagte oppgave.

SLUTNING

1. Begjæring om midlertidig forføyning tas ikke til følge.
2. Bjørn Arundsen og Hans Jakob Gaupen – en for begge, begge for en – betaler saksomkostninger til Spartacus Forlag AS med kr. 62.950 innen to uker fra forkynnelsen av denne kjennelse.

Retten hevet

Dag Villars-Dahl

Rettleddning om ankeadgangen i sivile saker vedlegges.